



S T A N I S L A V S K Y

Ἡ ζωή μου ἐπὶ τὴν Τέχνην

ΑΥΤΟΒΙΟΓΡΑΦΙΑ

Β' : Η ΠΡΩΤΗ ΜΟΥ ΕΜΦΑΝΙΣΗ

Τὸ μικρὸ ἐξοχικὸ μας σπίτι κοντὰ στὴ Μόσχα, ὅπου ἔκανα τὴν παρθενικὴ σκηνικὴ μου ἐμφάνιση σὲ ἡλικία τριῶν χρονῶν, εἶχε ἀρχίσει νὰ ἐρειπώνεται κι ὅλοι μας νιώθαμε ἀπέραντη λύπη πού τὸ βλέπαμε σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση. Ἦταν τὸ μόνο μέρος ὅπου μπορούσαμε νὰ χορεύουμε, νὰ τραγουδάμε καὶ νὰ κάνουμε τρέλες χωρὶς νὰ ἐνοχλοῦμε κανένα. Εἶχε δεθεῖ μὲ τὴ ζωὴ μας, κι ὄχι μόνο ἐμεῖς ἀλλὰ καὶ οἱ γείτονες θρηνούσαν τὴν τύχη του. Τέλος οἱ γονεῖς μου ἀποφάσισαν νὰ χτίσουν ἕνα καινούριο σπίτι στὴ θέση τοῦ παλιοῦ, μὲ μιὰ μεγάλη αἰθουσα πού θὰ μπορούσε στὴν ἀνάγκη νὰ μετατραπεῖ καὶ σὲ θέατρο. Νομίζω, ὅτι ὁ πατέρας ὀδηγήθηκε σ' αὐτὴ τὴν ἀπόφαση ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία του νὰ μᾶς κρατήσῃ πιὸ κοντὰ στὴν οἰκογενειακὴ ἐστία. Ἀναγκάστηκε λοιπὸν νὰ συντονίσει τὸ βῆμα του μὲ τίς ἀπαιτήσεις τῶν νέων καὶ νὰ προσαρμοστεῖ στὴ ζωὴ τους.

Ἡ τακτικὴ αὐτὴ τῶν γονέων μου, ἔφερε πολλὰς ἀλλαγὰς στὴ ζωὴ μας κ' ἐπηρεάσε ἄμεσα τὰ πρακτικὰ μας ἐνδιαφέροντα. Μερικὰ παραδείγματα, θὰ δείξουν καθαρότερα τί θέλω νὰ πῶ.

Ὁ πατέρας, πού ἦταν γνωστὸς φιλόσοφος, εἶχε χτίσει ἐκεῖνον τὸν καιρὸ ἕνα νοσοκομεῖο γιὰ τοὺς ἀγρότες. Ἡ μεγαλύτερη ἀδελφὴ μου ἐρωτεύτηκε ἕναν ἀπὸ τοὺς γιατροὺς τοῦ νοσοκομεῖου, καὶ ξαφνικὰ ὀλόκληρο τὸ σπίτι εἰδείξε τέτοιο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ἰατρικὴ πού δὲν προφταίναμε νὰ περιποιώμαστε ἀρρώστους ἀπ' ὅλα τὰ μέρη. Στὸ μεταξὺ, ἄλλοι γιατροί, φίλοι τοῦ γαμπροῦ μου, ἤρθαν ἀπὸ τὴν πόλη γιὰ νὰ μᾶς δοῦν—κ' ἐπειδὴ ἀνάμεσά τους ὑπῆρχαν μερικοὶ ἐρασιτέχνες ἡθοποιοί, κάποιος ἔριξε τὴν ἰδέα νὰ ὀργανωθεῖ μιὰ παράσταση. Ἀμέσως γίναμε ὅλοι ἡθοποιοί. Λίγο ἀργότερα ἡ δευτέρη ἀδελφὴ μου ἐρωτεύτηκε ἕναν νεαρὸ Γερμανὸ ἔμπορο. Ξαφνικὰ, τὸ σπίτι γέμισε ἀπὸ ξένους, κι ὅλοι ἀρχίσαμε νὰ μιλάμε Γερμανικὰ, νὰ κάνουμε ἵππασία καὶ νὰ ἐνδιαφερόμαστε γιὰ τὰ σπόρ.

Ἐμεῖς οἱ νέοι προσπαθοῦσαμε νὰ ντυθοῦμε σύμφωνα μὲ τὴν εὐρωπαϊκὴ μόδα, κι ὅσοι μπορούσαμε ἀφήναμε φαβορίτες καὶ χτενίζαμε διαφορετικὰ τὰ μαλλιά μας. Ἀργότερα ἕνας ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς μου ἐρωτεύτηκε τὴν κόρη ἑνὸς Ρώσου ἐμπόρου, πού φορούσε π α ν τ γ ι ὀ φ κ α καὶ ψηλὰς μπότες, κι ἀμέσως ὅλο τὸ σπίτι ἄρχισε νὰ ντύνεται μὲ τὸν ἴδιο ἀκριβῶς τρόπο.

Στὸ τραπέζι ὑπῆρχε πάντοτε ἕνα σαμοβάρι, πῖναμε τσάι ἀπὸ τὸ πρωὶ ὡς τὸ βράδυ, ἀρχίσαμε νὰ πηγαίνουμε στὴν ἐκκλησία πιὸ συχνὰ ἀπὸ πρὶν, καὶ κάναμε εἰδικὰς λειτουργίες ὅπου καλοῦσαμε τοὺς καλύτερους ψάλτες καὶ τίς καλύτερες ἐκκλησιαστικὰς χορωδίες. Τότε ἡ τρίτη ἀδελφὴ μου ἐρωτεύτηκε ἕναν ἄνθρωπο μὲ ποδήλατο, κι ἀμέσως φορέσαμε ὅλοι μάλινες κάλτσες καὶ κοντὰ παντελόνια, κι ἀγοράσαμε ποδήλατα—πού στὴν ἀρχή, φυσικὰ, ἦταν τρίκυκλα. Ἀργότερα ἡ τέταρτη ἀδελφὴ μου ἐρωτεύτηκε ἕναν τραγουδιστὴ τῆς ὄπερας, καὶ μονομιὰς ὅλο τὸ σπίτι ἄρχισε νὰ τραγουδάει. Ἀνάμεσα στοὺς ἐπισκέπτες μας ἦταν καὶ οἱ περίφημοι τραγουδιστὲς ἐκεῖνου

του καιρού—Σόμπινωφ, Σεκάρ—Ροζάνσκυ και Όλενιν. Γέμιζαν την ημέρα με άριες και τη νύχτα με σερενάτες το σπίτι και τα δάση που απλώνονταν γύρω, και το τραγούδι τους άνηχουσε παντού ακόμα και τις ώρες που έκαναν βαρκάδα ή κολυμπούσαν. Κάθε μέρα στις πέντε, πριν άκριβώς από το φαγητό, πήγαιναν στην καμπίνα του μπάνιου κοντά στο ποτάμι. Άνέβαιναν στη στέγη της καμπίνας κι άρχιζαν όλοι μαζί ένα κουαρτέτο. Πριν από την τελευταία νότα έφεφταν στο ποτάμι και τέλειωναν το τραγούδι στο νερό. Αυτός που το τέλειωνε πρώτος, κέρδιζε.

“Όλες αυτές οί μεταμορφώσεις και αλλαγές στην οικογενειακή ζωή, ίσως να έπηρέασαν τη σκηνηκή σταδιοδρομία μου και να μου έμαθαν να ένσαρκώνω θεατρικούς χαρακτήρες. Ποιός ξέρει;

Στο μεταξύ το καινούργιο έξοχό σπίτι είχε τελειώσει, και είχε ξεφυτρώσει εκεί ένα μικρό θέατρο μ' όλα τα έφοδια, καμαρίνια κλπ. Το μόνο που έμενε, ήταν ή παράσταση για την τελετή των ένγκαινίων.

‘Άλλά πού θά βρίσκαμε ήθοποιούς και σκηνοθέτες; ‘Η μόνη λύση ήταν να καταφύγουμε στους συγγενείς και φίλους, στους παιδαγωγούς και στις γκουβερνάντες μας, και να τους πείσουμε να λάβουν μέρος στο έργο. Έτσι πραγματικά έγινε, και μερικοί άπ' αυτούς τόσο δηλητηριάστηκαν άπό τη σκηνή, πού δέν την ένγκατέλειψαν ποτέ άπό τότε—όπως, λόγου χάρη, ό άδελφός μου, Βλαδίμηρος Σεργκέγιεβιτς Άλεξέγιεφ, και ή άδελφή μου, Ζιναΐντα Σεργκέγιεβνα Σοκολόβα, πού έκαναν μαζί μου την πρώτη τους εμφάνιση κ' εργάζονται άκόμη στο θέατρο. Το περίεργο είναι ότι το σπίτι μας, μ' όλο πού ήταν συνηθισμένο στις αλλαγές, καθέρωσε σαν μόνιμο θεσμό τις έρασιτεχνικές παραστάσεις με τη συμμετοχή μάλιστα του πατέρα και της μητέρας μου. ‘Ο παιδαγωγός μας, ένας φοιτητής πού θεωρούσε τον έαυτό του ειδικό, έπειδή βρισκόταν έπικεφαλής ένός θεατρικού όμίλου, ανέλαβε τη σκηνοθεσία.

‘Η δουλειά άρχισε μ' όλον τον πυρετό και τη φασαρία πού προϋποθέτει μιá τέτοια άπασχόληση. Κάθε μέρα διαβάζαμε και διαλέγαμε έργα πού ν'άρέσουνε σ' όλους και προσπαθούσαμε να βρούμε για τόν καθένα μας τó ρόλο πού θά ταίριαζε στα γούστα μας και πού δέν θά ήταν μικρότερος άπό τους άλλους. Για να τó επιτύχουμε, ό άσφαλέστερος τρόπος ήταν να καταρτίσουμε ένα πρόγραμμα με πολλά μονόπρακτα. Μόνο έτσι θά ήταν δυνατό να μείνουμε όλοι ίκανοποιημένοι.

Και για μένα ποιός ρόλος ήταν κατάλληλος; Ποιός ήταν τó ιδανικό μου εκείνον τόν καιρό;

Τό πού άπλοικό πού μπορείτε να φανταστείτε. ‘Ηθελα να γίνω σαν τó άγαπημένο μου τότε ήθοποιό, τόν Νικολάι Μουζίλ, κ' έβαζα τά δυνατά μου να μιμηθώ τις κινήσεις και τη φωνή του για να μ'ήν έχω την παραμικρή διαφορά μαζί του. Φυσικά, διάλεξα ένα έργο πού είχε έρμηνεύσει ό ίδιος, ξέροντας ότι έτσι θά μου δινόταν ή εύκαιρία να παίξω με τόν ίδιον άκριβώς τρόπο.

‘Ηταν μιá μονόπρακτη φάρσα πού λεγόταν «Ένα φλυτζάνι τσάι». ‘Ηξερα κάθε λεπτομέρεια για τó ρόλο. Είχα υπόψη μου κάθε του τονισμό, κάθε του κίνηση, κάθε του μιμητική άπόχρωση. ‘Ο σκηνοθέτης δέν είχε να προσθέσει τίποτε, γιατί ό ρόλος μου είχε ήδη σκηνοθετηθεί άπό άλλον και τó μόνο πού έμενε για μένα ήταν να επαναλάβω ό,τι είχα δει—δηλαδή να κάμω πιστή αντιγραφή. Αυτό μου έδινε άνεση, έλευθερία και άυτοπεποίθηση πάνω στη σκηνή.

Τά πράγματα ήταν έντελώς διαφορετικά με τόν άλλο ρόλο μου στη μονόπρακτη κωμωδία «‘Ο γηραιός μαθηματικός, ή Έμφάνισης κομήτου εις έπαρχιακήν πόλιν». Σ' αυτό τó ρόλο δέν είχα κανένα πρότυπο ν' άκολουθήσω και γι' αυτό μου φαινόταν κούφιος, άνόητος και στερημένος άπό ζωή. Κ' έπειδή έδω δέν είχα να μιμηθώ κάτι έτοιμο, προσπαθούσα να βρω μόνος μου κάποια λύση με τó άκόλουθο έρώτημα στον έαυτό μου:

«Πώς άραγε ό ήθοποιός πού θαυμάζω και ξέρω να μιμηθώ τις ύποκριτικές του μεθόδους θά έπαιζε αυτόν τόν ρόλο;»

Ένωθα ότι σε όρισμένες σκηνές μπορούσα να έφαρμόσω τη γνωστή μου ύποκριτική μέθοδο κι αυτό με ίκανοποιούσε άπόλυτα. Σ' άλλες όμως σκηνές έβλεπα πώς ή ίδια μέθοδος δέν άδηγούσε πουθενά κι αυτό μ' έφερνε πάλι σε δύσκολη θέση.

‘Έπρεπε λοιπόν ν' αντιγράψω τó παίξιμο κάποιου άλλου ήθοποιού πού είχα δει, κι όλα θά πήγαιναν μιá χαρά. Πιό κάτω

όμως πάλι τά πράγματα μπερδεύονταν, κ' έπρεπε να έπιστρατεύσω τó παίξιμο ένός τρίτου ήθοποιού, έπειτα ένός τέταρτου, ένός πέμπτου, ώσπου να φτάσω με τόν ίδιο τρόπο στο τέλος του έργου. Έτσι, σ' ένα μόνο ρόλο, έπαιξα κατά δέκα διαφορετικούς τρόπους, είδα δηλαδή μέσα στον ίδιον άνθρωπο δέκα διαφορετικούς ανθρώπους. Μπορεί κάθε χωριστή σκηνή πού άντέγραφα να ήταν αυτή—καθαυτή άνεκτική, αλλά όλες μαζί ήταν κάτι τó άπερίγραπτο. ‘Ο ρόλος μου έμοιαζε με χιλιόμετρωμένη κουβέρτα. ‘Η άπογοήτευσή μου ήταν τρομερή. Κ' ένώ στο «Ένα φλυτζάνι τσάι» τó παίξιμό μου μου είχε δώσει μεγάλη ίκανοποίηση, στον «Γηραιό μαθηματικό» μου είχε γίνει άληθινό μαρτύριο. Και τó χειρότερο ήταν ότι δέν ήξερα για ποιό λόγο.

«Θεέ μου, τί εύκολο, τί εύχάριστο πράγμα πού είναι ή τέχνη!» έλεγα όταν έκανα πρόβες στο «Ένα φλυτζάνι τσάι». «Άχ, τί δύσκολο, τί βασανιστικό πράγμα πού είναι ή τέχνη!» έλεγα μελαγχολικά μετά τόν «Γηραιό Μαθηματικό».

Είναι εύκολο να παίξεις στο θέατρο αλλά είναι και πολύ δύσκολο. ‘Η τέχνη του ήθοποιού έχει μεγάλη θέληγτρα αλλά και τρομερές άπογοητεύσεις. Αυτή ήταν ή έντύπωσή μου άπό την πρώτη εκείνη στιγμή, κι ό καιρός έδειξε ότι δέν έκανα λάθος. Δέν υπάρχει μεγαλύτερη χαρά άπό τó να αισθανεσαι στη σκηνή σαν στο σπίτι σου, ούτε κάτι μεγαλύτερο μαρτύριο άπό τó να νιώθεις πώς βρίσκεσαι εκεί σαν φιλοξενούμενος.

Τίποτε δέν είναι πιό άπελπιστικό άπό την αίσθηση ότι προσωποποιείς κάτι τó θολό, τó παράξενο, τó άκατανόητο. Οί αντίφάσεις αυτές ήταν και έξακολουθούν να είναι για μένα πηγή χαράς και μελαγχολίας μαζί.

‘Η πρώτη μου εμφάνιση έγινε στις 5 Σεπτεμβρίου 1877, την ημέρα της όνομαστικής έορτής της μητέρας μου. Έκεινο πού θεωρούσα μακρινό και άπρόσιτο γινόταν τώρα πραγματικότητα. Σε λίγες ώρες θά έβγαινα στη σκηνή, μόνος, μπροστά σ' ένα κοινό πού όλη του ή προσοχή θά ήταν στραμμένη σε μένα.

‘Άνθρωποι είχαν ειδικά έρθει άπό τη Μόσχα και από μακρινά περίχωρα για να με δούν να παίζω, και μπορούσα να κάνω με αυτούς ό,τι ήθελα. ‘Αν ήθελα, μπορούσα να τους κάνω να καθήσουν ήσυχα και να με παρακολουθούν—άν ήθελα, μπορούσα να τους κάνω να γελάσουν με την καρδιά τους. Δέν έβλεπα την ώρα να βγώ στη σκηνή για να δοκιμάσω τó περίεργο αίσθημα πού εκείνον τόν καιρό τó έλεγα αίσθημα άντιμετώπισης τού κοινού».

Τέτοια συγκίνηση ποτέ δέν την είχα νιώσει ως τότε. ‘Από τη μιá μεριά ήμουν τρομερά ένκευρισμένος κι άπό την άλλη με πλημμύριζε μιá άπέραντη εύτυχία. Κάθε φορά πού σκεφτόμουνα την παράσταση, ή καρδιά μου φτερούγιζε τόσο άκατάστατα πού δέν μπορούσα να βγάλω λέξη. Σε μιá τέτοια άκριβώς στιγμή, γυρίζοντας με τόν άδελφό μου άπό τó γυμναστήριο, παρα λίγο να πέσω άπό τó άμάξι. Κρατούσα σφιχτά στην άγκαλιά μου ένα μεγάλο χαρτονένιο κουτί, γεμάτο περούκες και είδη μακιγιάζ, και τόσο πολύ με είχε ζαλίσει ή μυρωδιά των χρωμάτων πού σε μιá στιγμή ξεχάστηκα και λίγο έλειψε να πέσω άπό τó άμάξι. ‘Όταν φτάσαμε στο σπίτι και είδα τά στρωμένα τραπέζια, τη φασαρία και τó πήγαινε-έλα, τά πιάτα και τά μαχαιροπήρουνα, τούς υπηρέτες και τούς έκτακτους σερβιτόρους, ένωσα να χάνω τις αισθήσεις μου κι άναγκάστηκα να καθήσω κάπου άπό φόβο μήπως λιποθυμήσω. Μας έδωσαν βιαστικά να φάμε κάτι και πήραμε θέση σ' ένα τραπέζι όπου υπήρχαν τού κόσμου τά φαγητά. ‘Ιι εύχάριστα πού είναι αυτά τά πλούσια γεύματα λίγο πριν άρχίσει ή μεγάλη γιορτή! Μοιάζουν με προανάκρουσμα σε κάτι σημαντικό και σπουδαίο.

Στό μικρό μας θέατρο ή φασαρία ήταν άκόμη μεγαλύτερη. Οί άδελφές μου και οί φίλοι τους έβαζαν τά κοστούμια τους, σε χωριστά βέβαια καμαρίνια, κ' οί μακιγιέρ έτοιμαζαν γένια, πμογιές και περούκες πού τις χτένιζαν προσεχτικά και τούς έδιναν την κατάλληλη κόμμωση. ‘Ένας νέος, παιδί σχεδόν, πού όλοι τόν φώναζαν Γιασία, έτρεχε άπό τó ένα καμαρίνι στο άλλο για να προσφέρει παντού τις ύπηρεσίες του. Αυτόν τόν νέο δέν τόν άποχωρίστηκα ποτέ άπό τότε—γιατί ή μοίρα του Γιακωφ (Γιάσια) ‘Ιβάνοβιτς Γκρεμισλάφσκι ήταν να παίξει ένα μεγάλο ρόλο στην τέχνη του μακιγιάζ, στο Ρωσικό θέατρο, και να την όδηγήσει σε ύψη πού άφησαν κατάπληκτη την Εύρώπη και την Άμερική. ‘Ο πατέρας μου, οί άδελφές μου, ό παιδαγωγός μου, και όλοι οί άλλοι ήθοποιοί, παραδόθηκαν στα χέρια του Γιασία και τόν άφησαν να τούς μεταμορφώσει



σέ διαφορετικούς ανθρώπους. Μερικοί έγιναν πιό γέροι, μερικοί πιό νέοι και πιό ώραιοι. "Άλλοι έγιναν φαλακροί, άλλοι έντελώς άγνώριστοι.

«Έσὺ εἶσαι; Χά-χά-χά! Κανείς δὲν θὰ σέ γνωρίσει! Θαῦμα! Κοίτα πῶς φαίνεται! Δὲν μπορῶ νὰ τὸ πιστέψω! Μπράβο!» Τὰ τόσο συνηθισμένα ἐπιφωνήματα τῶν ἐρασιτεχνικῶν παραστάσεων ἀντηχοῦσαν παντοῦ μέσα στὰ μικρὰ καμαρίνια. "Άνθρωποι ἐσπρωχταν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, κάποιος ἔψαχνε γιὰ μιὰ χαμένη γραβάτα, ἄλλος γιὰ ἕνα κουμπι τοῦ κολλάρου, ἕνας τρίτος γιὰ ἕνα γιλέκο, κλπ. Περιέργοι ἐπισκέπτες μᾶς ἔφραζαν τὸ δρόμο, μᾶς ἐπνιγαν οἱ καπνοὶ ἀπὸ τὰ τσιγάρα τους, ἔκαναν πολὺ θόρυβο, κ' ἦταν ἀδύνατο νὰ τοὺς βγάλεις ἔξω ἀπὸ τὰ καμαρίνια.

Ἐαφνικὰ ἀκούστηκαν ἀπὸ μακριὰ οἱ πρῶτες στροφές ἐνὸς στρατιωτικοῦ ἐμβατηρίου. Οἱ καλεσμένοι, κρατώντας ἀναμμένα φανάρια, κατέβαιναν ἀπὸ τὰ δρομάκια τοῦ κήπου κ' ἐμπαιναν θριαμβευτικὰ στὴν περιοχὴ ὅπου βρισκόταν τὸ θέατρο. Ἡ μουσικὴ ὀλοένα πλησίαζε καὶ στὸ τέλος ἔγινε τόσο δυνατὴ πού δὲν μπορούσαμε ν' ἀκούσουμε ὁ ἕνας τὸν ἄλλον. Σὲ λίγο ἄρχισε νὰ χαμηλώνει ὥσπου ἔσβησε έντελῶς ἐκεῖ ἔξω στὸν κήπο.

"Ἐπειτα ἀκούστηκαν βήματα πολλῶν ἀνθρώπων νὰ πλησιάζουν, μαζὶ μ' ἕνα ἀτέλειωτο σούσουρο ἀνακατεμένο μὲ θέρυβο ἀπὸ μετακινούμενες καρέκλες. Οἱ κουβέντες λιγότεψαν στὰ παρασκήνια καὶ στὰ καμαρίνια. Οἱ ἡθοποιοὶ ἤρέμησαν κ' ἕνα βιασμένο χαμόγελο φάνηκε νὰ διαγράφεται στὸ πρόσωπό τους. "Ἐμοιαζαν ὄλοι κάπως ἀμήχανοι, ἀλλὰ ἐμένα ἡ καρδιά μου ἦταν γεμάτῃ χαρὰ. "Ἐνιωθα κάτι μέσα μου νὰ θεριεῖει καὶ νὰ με σπρώχνει νὰ κατακτήσω τὸν κόσμο. Τέλος ἡ αὐλαία σηκώθηκε καὶ ἡ παράσταση ἄρχισε.

Δὲν θυμᾶμαι πῶς ἀκριβῶς βρέθηκα στὴ σκηνή, θυμᾶμα' ὅμως ὅτι ένιωθα πολὺ ἄνετα καθὼς ἔπαιζα. Κάτι μέσα μου μὲ παρότρυνε, μὲ θέρμαινε, μ' ἐσπρωχνε νὰ πάω μπροστά, καὶ προχωροῦσα ἀκάθεκτος, ἂν μπορῶ νὰ πῶ, μέσα ἀπὸ τὸ ἔργο. Δὲν μ' ἐνοιαζε ἂν ἔπαιζα σωστὰ τὸ ρόλο μου, γιὰτὶ ἡ ἀνόητη αὐτὴ φάρσα δὲν μ' ἐνδιέφερε διόλου. "Ἐκανα μιὰ τέχνη έντελῶς δική μου, δημιουργοῦσα τὴ δική μου καλλιτεχνικὴ ἔκφραση.

Παρουσίαζα τὸ καταπληκτικὸ ταλέντο μου στὸ κοινὸ καὶ σκεφτόμουν πῶς ἤμουν ἕνας μεγάλος ἡθοποιὸς πού βγῆκε στὴ σκηνή γιὰ νὰ τὸν θαυμάσουν. Τόσο εἶχα συγκινηθεῖ ἀπὸ τὸν γρήγορο τόνο καὶ ρυθμὸ τῆς ἐρμηγείας μου, πού σχεδὸν μοῦ κοβόταν ἡ ἀνάσα. Τὰ λόγια καὶ οἱ χειρονομίες μου εἶχαν τέτοια ταχύτητα, πού στιγμές - στιγμές δὲν μπορούσα νὰ πάρω ἀναπνοή καὶ μιλοῦσα μὲ δυσκολία. Ἄλλὰ νόμιζα πῶς ὄλος αὐτὸς ὁ ἐκνευρισμὸς καὶ τὸ ἀσυγκράτητο παίξιμό μου ἦταν σημάδια τῆς μεγαλοφύας μου. "Ἡμουν έντελῶς βέβαιοι ὅτι τὸ κοινὸ εἶχε γοητευθεῖ ἀπὸ μένα.

Κάποτε τὸ ἔργο τελείωσε καὶ περίμενα νὰ ῥθουν ὄλοι γιὰ νὰ μὲ συγχαροῦν. Ἄλλὰ κανείς δὲν μοῦ εἶπε τίποτα—εἶχα τὴν έντύπωση πὼς ἤθελαν νὰ μὲ ἀποφύγουν. Πλησίασα τὸν σκηνοθέτη καὶ ταπεινώθηκα μπροστά του ρωτώντας πῶς εἶμωνα. — «Δὲν ἦσουν κακός», μοῦ εἶπε. «Καλοῦτσικα τὰ κατάφερες».

Τὶ ἤθελε νὰ πεῖ «καλοῦτσικα»; Τότε ἦταν πού γεννήθηκε μέσα μου ἡ καλλιτεχνικὴ ἀμφιβολία.

Μετὰ τὸ δεύτερο ἔργο, τὸν «Γηραιὸ Μαθηματικὸ», ὅπου δὲν ένιωθα διόλου ἄνετα στὴ σκηνή, ὁ σκηνοθέτης ἤρθε κοντά μου καὶ μοῦ εἶπε χαρούμενος, θέλοντας φυσικὰ νὰ μὲ ἐνθαρρύνει :

— «Σ' αὐτὸ ἦσουν πολὺ καλύτερος!»

Γιατί;—ἀναρωτήθηκα. "Όταν ένιωθα τόση ἄνεση στὴ σκηνή, κανείς δὲν μοῦ εἶπε ἕναν ἐπαινετικὸ λόγο. "Όταν ένιωθα δυσκολία, ἔγινε τὸ ἀντίθετο. Ποῦ ὀφείλεται αὐτό; Ἐπάρχει διαφορὰ ἀνάμεσα στὴν έντύπωση τοῦ ἡθοποιοῦ καὶ στὴν έντύπωση τοῦ θεατῆ;



Ἄνω: Πρίγκιπ Σουίσι στὸν «Τσάρο Φιόντορ» τοῦ Τολστόι. Στὸ μέσον: Ἄργκάν στὸν «Κατὰ φαντασίαν ἀσθενῆ» τοῦ Μολιέρου. Κάτω: Γκάριφ στὸν «Βυσσιώκηπο» τοῦ Τσέχοφ.

Τὸ ἴδιο ἐκεῖνο βράδυ ἔμαθα καὶ κάτι ἄλλο : ὅτι δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ δεῖ κανεὶς τὰ λάθη του ὅταν παίζει στὴ σκηνή. Εἶναι δύσκολο νὰ καταλάβεις πῶς σε βλέπει τὸ κοινὸ ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ τῆς ράμπας. Χρειάστηκαν τοῦ κόσμου τὰ στρατηγήματα γιὰ νὰ μάθω ἀπ' ὅσους μὲ εἶχαν δεῖ ποιά ἀκριβῶς ἦταν τὰ ἐλαττώματά μου. Καὶ τότε μόνο κατάλαβα ὅτι μιλοῦσα χαμηλόφωνα καὶ γρήγορα, κι ὅτι οἱ κινήσεις μου ἦταν τόσο βιαστικές καὶ τὰ πόδια μου μὲ πῆγαιναν ἀπὸ τὸ ἓνα στὸ ἄλλο μέρος τῆς σκηνῆς τόσο γρήγορα πὺ ὁ κόσμος δὲν καταλάβαινε τί γίνονταν. Τὸ ἴδιο ἐπίσης βράδυ ἔμαθα πόσο ἄσχημο πράγμα εἶναι ἡ καλλιτεχνικὴ ματαιοδοξία, πὺ γεννάει τὴν κακεντρέχεια, τὴν κακογλωσσιὰ καὶ τὸν φθόνο.

Ἔτσι, ἡ πρώτη μου ἐμφάνιση στὴ σκηνή, ἀντὶ νὰ μοῦ δώσει χαρὰ μ' ἔβαλε σὲ σκοτοῦρες. Λίγο ἀργότερα, σὲ μιὰ ἄλλη ἐρασιτεχνικὴ παράσταση, ἔκανα ὅ,τι μπορούσα γιὰ νὰ μιλάω πιὸ δυνατὰ καὶ νὰ περιορίσω κάπως τὶς χειρονομίες μου. Καὶ ποῖό ἦταν τὸ ἀποτέλεσμα; Μὲ κατηγορήσαν ὅτι ξεφώνιζα, ὅτι ἔκανα γκριμάτσες, ὅτι ἤμουν ὑπερβολικός, κι ὅτι μοῦ ἔλειπε ἡ καίσθηση τοῦ ἀληθινοῦ μέτρου». Φαίνεται ὅτι ἡ νευρικότητα τῶν πρῶτων μου εἶχε μεταφερθεῖ στὸ πρόσωπό μου κ' ἐκεῖ εἶχε μεταμορφωθεῖ στὶς πιὸ ἀπίθανες γκριμάτσες. Ὅσο γιὰ τὴν καίσθηση τοῦ ἀληθινοῦ μέτρου», ἦταν κάτι πὺ πραγματικὰ δὲν τὸ κατάλαβα.

Οἱ παραστάσεις μας ἦταν μετρημένες καὶ ἡ θεατρικὴ μας δραστηριότητα πολὺ περιορισμένη. Γιὰ νὰ ἱκανοποιήσουμε τὴν καλλιτεχνικὴ μας λαίμαργία καταφεύγαμε σὲ κάθε λογῆς τεχνάσματα. Κάποιο βράδυ ἐγὼ κ' ἓνας φίλος μου μεταμφιεστήκαμε σὲ μεθυσμένους ζητιάνους καὶ τραβήξαμε γιὰ τὸν σιδηροδρομικὸ σταθμὸ. Ἐκεῖ τρομοκρατήσαμε γνωστούς καὶ ἀγνωστούς, καὶ ἀρκετὲς φορὲς οἱ φύλακες μᾶς κυνήγησαν ἀπὸ τὴν ἀποβάθρα. Ὅσο χειρότερα μᾶς φερνόταν, τόσο περισσότερο μέναμε ἱκανοποιημένοι. Γιὰ τὴν πραγματικὴ ζωὴ πρέπει νὰ εἶναι κανεὶς πιὸ ἐπιτήδειος καὶ πιὸ ρεαλιστὴς ἀπ' ὅσο στὴ σκηνὴ ὅπου ἡ ψευδαίσθηση σοῦ προσφέρεται σχεδὸν ἔτοιμη. Ἄν στὴ ζωὴ δὲν τὰ καταφέρναμε νὰ εἰμαστε καλοὶ ἠθοποιοὶ, θὰ μπορούσε νὰ βροῦμε τὸν μπελᾶ μας. Ἀλλὰ ἀφοῦ οἱ φύλακες μᾶς κυνήγησαν ἀπὸ τὴν ἀποβάθρα, θὰ πεῖ ὅτι εἴχαμε παίξει τὸν ρόλο μας θαυμάσια. Ἔτσι μόνο κατάλαβα τὴν καίσθηση τοῦ ἀληθινοῦ μέτρου».

Ἄλλὰ ἡ μεγαλύτερη ἐπιτυχία μας στὴν πραγματικὴ ζωὴ ἦταν σὲ ρόλους τσιγγάνων. Ἐκεῖνο τὸ καλοκαίρι διάφορα караβάνια τσιγγάνων εἶχαν στήσει τὰ τσαντήρια τους ἀνάμεσα στὸ κτήμα μας καὶ στὸν σιδηροδρομικὸ σταθμὸ, καὶ οἱ ἐξοχικοὶ δρόμοι ἦταν γεμάτοι ἀπὸ τσιγγάνες πὺ ἔλεγαν τὴ μοῖρα. Ἐνα βράδυ περιμέναμε μιὰ ξαδέρφη μου, πὺ ἦταν ἐρωτευμένη μ' ἓναν γείτονά μας κ' ἔτρεχε ἀπὸ τὴ μιὰ χαρτορίχτρα στὴν ἄλλη γιὰ νὰ δεῖ τί θὰ γίνει. Λίγον καιρὸ νωρίτερα, εἴχαμε πάρει στὸ σπίτι μιὰ καινούρια γκυβερνάντα πὺ ἀνάμεσα σ' ἄλλα, ἦταν καὶ χειρομάντισσα. Ἡ γκυβερνάντα, ὁ γιὸς μῆς παραδουλεύτρας κ' ἐγὼ, μεταμφιεστήκαμε σὲ τσιγγάνους καὶ ξεκινήσαμε γιὰ τὸν σταθμὸ νὰ περιμένουμε τὴν ξαδέρφη μου. Στὸ δρόμο ἐξήγησα στὴν γκυβερνάντα τί ἔπρεπε νὰ πεῖ. Ὅταν συναντήσαμε τὸ ἀμάξι τῆς ξαδέρφης μου, ἀρχίσαμε νὰ τρέχουμε πίσω του ξεφωνίζοντας κάτι σὲ παραφθαρμένη τσιγγάνικη διάλεκτο. Ἡ ξαδέρφη μου τρόμαξε κι εἶπε στὸν ἀμαξῶ νὰ τρέξει ὅσο πιὸ γρήγορα μπορούσε. Ὅταν φτάσαμε στὸ σπίτι, φανερώσαμε σ' ἓναν ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς μου τὸ μυστικὸ καὶ σταθήκαμε ἔξω ἀπὸ τὴ μεγάλη αὐλόπορτα. Σὲ λίγο ἡ ξαδέρφη μου, γεμάτη ἐνδιαφέρον καὶ περιέργεια, κατέβηκε μ' ὅλη τὴν οἰκογένεια στὴν αὐλὴ καί, βγάζοντας ἀπὸ μιὰ χαραμάδα τῆς αὐλόπορτας τὸ χέρι τῆς, ζήτησε ἀπὸ τοὺς τσιγγάνους νὰ τῆς ποῦν τὴ μοῖρα. Τὸ τί ἔγινε εἶναι ἀπείγραφτο. Κ' ἔνωσα μεγάλη ὑπερηφάνεια πὺ γιὰ μιὰν ἀκόμη φορὰ εἶχα κερδίσει τὴν καίσθηση τοῦ ἀληθινοῦ μέτρου».

Μετάφραση ΝΙΚΟῦ ΓΚΑΤΣΟῦ

Ἄ Στανισλάβσκι σὲ τρεῖς ἀκόμη δημιουργίες του : Ἄνω : Ἰππότης Νερολίθαρὸς στὴ «Λοκαντιέρα» τοῦ Γκολντόν. Στὸ μέσον : Ὁθέλλος, στὴν ὁμώνυμη τραγωδία τοῦ Σαίξπηρ. Κάτω : Πρίγκιπ Ἄμπρέξκωφ στὸ «Ζωτανὸ πτόμα» τοῦ Τολστόι.

